

El formatge

(ALDC, VI, 1397. El formatge)

Formatge és el nom genuí per a designar la ‘massa alimentosa feta de llet quallada’ (cf. fr. *fromage*, oc. *formatge*, it. *formaggio*); aquí analitzarem les diferents realitzacions palatals del grup -TIC- present en l’ètim FORMATICUS, probable el·lipsi de CASEUS FORMATICUS “perquè s’afaiçona dins una FORMA o ‘formatgera’” (DECat); per a les diverses teories sobre el tractament d’aquest grup, veg. Casanova, 1984. *Forma*[dʒ]e (s. XIII) és la forma més estesa, amb la var. *forma*[dʒ]e 3, amb metàtesi, com l’alg. *forma*[dʒ]o 85 que, a més, ha rebut la influència de l’it. *formaggio*; s’ha desafricat en *forma*[ʒ]e (var. *forma*[jʒ]e 147) i s’ha ensordit en *forma*[tʃ]e (var. metatètica *forma*[tʃ]e 2, 7), canvi que és diferent del que té lloc en val. apitxat i que en ross. i cat. central deu tenir relació amb una alternança [dʒ]/[tʃ] que es dona en oc.

(cf. Veny, 2016 i 2017 a); veg. semblantment *fe*[dʒ]e/*fe*[tʃ]e en PALDC, I, mapa 14; var. dim. *forma*[dʒ]et 129.

Que[s]o és un manlleu al cast. *queso*, realitzat també amb sibilant sonora (*que*[z]o 139) o amb /ɛ/ (*qu*[ɛ]sso 94), que ha provocat la diftongació d’aquesta vocal: *qu*[ja]sso 132, *qu*[jæ]sso 134, que no té res a veure amb la diftongació castellana de Ē, car no afecta aquell mot.

Des d’un punt de vista areal, *formatge* és la forma tradicional interrompuda per la forma ensordida, del s. XVI, del val. central i àrees contigües a l’arag., i per alguns parlars sobretot orientals sota la probable influència oc. (notem que en bal. no té lloc aital ensordiment).

Formatge és l’únic mot normatiu des del DOrt, 1917.

